

УДК 32:004.738.5

Кібальчіч Катерина

МЕМ ЯК ЗБРОЯ: ПОЛІТИЧНИЙ ВПЛИВ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ

У статті досліджується роль інтернет-мемів у сучасній політичній комунікації. Обґрунтовано, що меми трансформувалися з розважального контенту у важливий інструмент впливу на громадську думку та політичні настрої. Показано, що завдяки простоті, емоційності та віральності меми здатні спрощувати складні політичні процеси та формувати ставлення до подій і акторів. На прикладах проаналізовано функції мемів у мобілізації аудиторії, конструюванні політичних наративів та використанні в інформаційних війнах. Визначено, що в демократичних системах меми сприяють участі та критиці влади, тоді як в авторитарних – можуть виступати інструментом пропаганди. Окрему увагу приділено ризикам їх використання, зокрема спрощенню політичного дискурсу та поширенню дезінформації. Зроблено висновок про подвійний характер мемів як інструменту, що одночасно розширює можливості політичної комунікації та створює нові виклики для демократичних процесів.

Ключові слова: *інтернет-меми, політична комунікація, фреймінг, цифрова політика, інформаційні впливи, політична мобілізація, алгоритмічні механізми, масова свідомість*

Постановка проблеми

Трансформація сучасної архітектури політичних комунікацій призвела до поступового заміщення ієрархічних систем горизонтальними мережами миттєвих реакцій [1]. У такому

середовищі мем перестає бути виключно елементом цифрового фольклору, перетворюючись на інструмент стратегічного впливу. Особливої гостроти ця проблема набуває в умовах стрімкого розвитку генеративного ШІ, що перетворює меми на інструменти автоматизованого когнітивного впливу. Метою дослідження є виявлення конкретних механізмів політичного впливу мемів та визначення їхніх функцій у сучасних гібридних інформаційних середовищах.

Проблематика мемів як форми публічного дискурсу ґрунтовно аналізується у працях Л. Шифман. Дослідниця наголошує, що поєднання індивідуальної творчості та практик масової реплікації створює умови для активної участі широких аудиторій у виробництві політичних смислів [2].

Особлива увага в роботі приділяється ролі мемів у процесах фреймінгу. Здатність спрощувати складні політичні процеси до емоційно насичених образів дозволяє мему функціонувати як ефективний засіб мобілізації поза межами традиційних медіа [9; 10]. У контексті інформаційних воєн цей інструментарій стає частиною гібридних стратегій, спрямованих на деморалізацію супротивника та підриг довіри до державних інституцій [1; 14].

Водночас, попри наявний масив публікацій, питання довгострокового впливу мемів на колективну пам'ять та політичну ідентичність залишається недостатньо систематизованим. Саме це зумовлює актуальність теоретичного осмислення мемів не просто як комунікативного явища, а як важеля символічної політики в цифрову епоху.

Методологічні засади дослідження. Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід, що поєднує інструменти політичної теорії, соціальної психології та медіадосліджень. Такий підхід зумовлений складною природою мемів як феномену, що одночасно функціонує у символічному, комунікативному та політичному вимірах.

У роботі застосовано методи теоретичного аналізу та узагальнення, що

дозволяють систематизувати наявні наукові підходи до вивчення мемів як елементів цифрової культури та інструментів політичного впливу [2; 9]. Метод фреймінгового аналізу використовується для дослідження того, яким чином меми структурують інтерпретацію політичних подій, задаючи домінуючі рамки сприйняття ще до етапу раціонального осмислення інформації.

Емпіричну частину дослідження побудовано на якісному аналізі кейсів, що ілюструють використання мемів у різних політичних контекстах, зокрема в умовах повномасштабної війни в Україні, політичної поляризації у США та цензурованих інформаційних середовищах авторитарних режимів. Застосування порівняльного методу дозволяє виявити спільні риси та відмінності функціонування мемів залежно від типу політичного режиму та структури інформаційного простору.

Окрему увагу приділено аналізу цифрових платформ як середовища поширення мемів. Алгоритмічні механізми розглядаються як структурний чинник, що впливає на видимість, вірусність та політичну значущість мемного контенту [1; 12]. У цьому контексті використовується елемент критичного аналізу цифрових медіа, спрямований на виявлення нерівностей доступу до уваги та асиметрії впливу у публічному просторі.

Таким чином, обрана методологія дозволяє розглядати меми не лише як окремі приклади цифрової творчості, а як складний політичний феномен, інтегрований у ширші процеси символічної влади, інформаційних конфліктів та трансформації сучасної політичної комунікації.

Показовим прикладом політичної конвертації в економічний та політичний результат мем-капіталу є образ «Святий Джавелін», створений у 2022 році. Зокрема:

Економічний ефект: Компанія, яка виробляє мерч із цим зображенням,

офіційно звітувала про отримання понад 2.5 мільйонів доларів США чистого прибутку, який було передано на підтримку України [4;5].

Політичний ефект: Його вірусне поширення допомогло персоніфікувати та романтизувати західну військову допомогу, роблячи її не просто державним актом підтримки, а й народним рухом.

Це демонструє, що меми не можуть більше сприйматися виключно як розважальний контент.

Враховуючи цей контекст, можемо зробити висновок: меми еволюціонували у дуже потужні носії ідеологічних цінностей та активні поширювачі політичного порядку денного. Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю переосмислення мему не як «беззубого елемента життя зумерів», а як ефективної зброї у когнітивній війні, здатної змінити політичну думку мільярдів людей, мобілізувати прихильників та деморалізувати опонентів швидше за традиційні медіа [1].

Мем у політичному вимірі варто розглядати як інструмент символічної боротьби. Він функціонує як засіб фреймінгу: не просто відображає подію, а задає готові рамки для її інтерпретації, спрощуючи складні геополітичні процеси до впізнаваних візуальних образів [9; 10]. Як зазначає Л. Шифман, меми стають способом публічного дискурсу, де громадяни формують свої позиції через активну участь у створенні та реплікації контенту [2].

У межах даного дослідження мем розглядається не як ізольований культурний феномен, а як елемент ширшої системи політичної комунікації. Для коректного аналізу його функцій необхідно уточнити ключові поняття, що використовуються у роботі. Мем - це одиниця цифрової культурної інформації, що характеризується високою віральністю, здатністю до мутації та емоційною насиченістю [2]. У даній роботі акцентується увага на його здатності виступати носієм символічного змісту, що безпосередньо впливає на інтерпретацію політичних подій.

Фреймінг у даному контексті розуміється як процес відбору та структурування елементів реальності з метою надання їм певного значення. Як зазначає Е. Гофман, саме рамки інтерпретації визначають те, як індивіди сприймають події та реагують на них [9]. Мем, будучи компресованою візуальною формою, ефективно виконує функцію фрейму, задаючи готову інтерпретацію разом з емоційною оцінкою.

Поняття «політичної мобілізації» у роботі використовується для позначення процесів залучення індивідів до підтримки певних політичних позицій або дій. Мемна комунікація створює форму мобілізації низького порогу, де участь обмежується реплікацією контенту, проте має кумулятивний ефект у масштабах цифрового простору [1].

Колективна пам'ять розглядається як соціально сконструйований механізм збереження та відтворення інтерпретацій минулого. У цифрових середовищах меми виступають інструментом селективного закріплення подій, фіксуючи їх у вигляді емоційно стабільних образів, що з часом можуть заміщати складні історичні наративи [12; 14].

Таким чином, використання зазначеного понятійного апарату дозволяє розглядати мем не лише як форму цифрової творчості, а як структурний елемент сучасної політичної комунікації та інформаційних конфліктів.

Ефективність мему базується на глибоких психологічних механізмах сприйняття. Гумор тут постає «троянським конем» для свідомості: він знижує поріг критичного сприйняття та нівелює захисні психологічні бар'єри, які звичайна пропаганда та/або новини обійти не в змозі. Коли людина розпізнає політичний мем, у мозку активується система винагороди: дофамін вивільняється не лише за факт «жарту», а за відчуття участі в спільному розумінні [16]. Тут мем починає працювати як соціальна валюта [16]: індивід поширює контент, щоб

підкреслити свою приналежність до «посвячених», виглядати в очах своєї групи більш дотепним або політично обізнаним. Це перетворює репост на інструмент накопичення символічного капіталу всередині спільноти. Смысловий код, який ми «зчитуємо» однаково, формує відчуття належності до групи, що поділяє ті самі політичні цінності. Водночас цей механізм автоматично окреслює межу з «іншими» (аутгрупою), яких мем принижує або виключає з морального кола [11].

Це формує чітке почуття групової ідентичності (in-group), легітимізуючи меседжі, які у прямій пропаганді викликали б опір. Реплікація мему (лайк, репост) стає формою «політичної участі низького порогу», що дозволяє залучити аполітичну аудиторію та, найголовніше, посилити дегуманізацію опонентів (out-group) у масовій свідомості.

Особливу роль мему відіграють у якості ресурсу для мобілізації та конструювання ідентичності індивідів. Вони переводять абстрактні ідеї (свобода, суверенітет, загроза) у реальні, емоційно забарвлені образи. Мем не лише описує реальність, а й конструює її симулякр, у який починає вірити спільнота.

Водночас психологічна ефективність мемів не є достатньою умовою їхнього масового політичного впливу. У цифровому середовищі навіть емоційно насичений контент не набуває значення без відповідної інфраструктури поширення.

У сучасному цифровому середовищі поширення мемів не є спонтанним або суто органічним процесом. Воно значною мірою визначається алгоритмічними логіками соціальних платформ, які здійснюють селекцію контенту на основі показників взаємодії, емоційної реакції та потенціалу вірусного поширення. Таким чином, мему функціонують не лише як культурні або політичні одиниці, а й як алгоритмічно вигідні форми повідомлень.

Як зазначає Дж. Бергер у своїй праці про механізми віральності, саме емоційна активація (гнів, захоплення або сміх) є головним драйвером того, чому певний

контент стає «заразним» і поширюється мережею самостійно [16]. Алгоритми соціальних мереж надають пріоритет контенту, що викликає сильні емоції, зокрема гнів, страх, іронію або відчуття моральної переваги. Саме ці характеристики є типовими для політичних мемів, які використовують спрощені образи, гумор та елементи дегуманізації. У результаті формується замкнене коло: мему, які відповідають алгоритмічним вимогам платформ, отримують більшу видимість, що, своєю чергою, стимулює подальше відтворення саме такого типу контенту. У результаті виникають інформаційні каскади [12] – процеси, за яких люди починають масово тиражувати певну ідею чи мем не через перевірку фактів, а тому, що цей контент уже набув видимості у їхній бульбашці. Це створює ілюзію масової підтримки певної тези, навіть якщо вона є штучно згенерованою.

Особливість мемів полягає в їхній відповідності логіці «економіки уваги». Коротка форма, візуальна насиченість та миттєва зрозумілість роблять мем ідеальним носієм повідомлення в умовах інформаційного перевантаження. Як зазначає К. Санстейн, цифрові платформи не лише передають інформацію, але й активно формують середовище, у якому певні ідеї стають домінантними через механізми повторення та підсилення [12]. У цьому контексті мему перетворюються на привілейовану форму політичної комунікації.

Алгоритмічна селекція контенту надає мему нову політичну функцію. Алгоритми фактично виступають «невидимими акторами», які не створюють політичні меседжі напряму, проте визначають їхню суспільну значущість. Такий вплив не є нейтральним: платформи схильні посилювати поляризуючі наративи, що збільшують залученість користувачів, але водночас сприяють фрагментації публічного простору та радикалізації дискурсу [13; 14].

У цьому сенсі мем слід розглядати як результат взаємодії трьох рівнів: психологічних механізмів сприйняття, соціальних практик реплікації та алгоритмічної логіки платформ. Саме алгоритмічний рівень пояснює, чому одні меми набувають глобального поширення, тоді як інші залишаються маргінальними незалежно від їхнього ідейного змісту.

Хоча меми часто сприймаються як продукт горизонтальної мережевої культури, їхній політичний вплив формується в межах чіткої цифрової ієрархії. Алгоритмічні платформи, інфлюенсери, медійні хаби та анонімні спільноти утворюють багаторівневу систему поширення мемів, у якій доступ до масової видимості є нерівномірним. У результаті меми, що набувають політичної значущості, зазвичай проходять через вузли концентрації уваги, де відбувається їх відбір, трансформація та підсилення.

У цій ієрархії ключову роль відіграють актори з високим символічним або медійним капіталом. Саме вони здатні перевести мем із маргінального цифрового простору у масовий політичний дискурс. Таким чином, мемна комунікація поєднує в собі елементи горизонтальної участі та вертикального контролю, що суперечить уявленню про її повну децентралізованість.

Як зазначають П. Сінгер та Е. Брукінг, сучасні інформаційні конфлікти розгортаються у середовищі, де вплив визначається не лише змістом повідомлення, а й позицією актора у цифровій екосистемі [1]. Мем у цьому контексті виступає не автономним носієм сенсу, а елементом складної системи посередників, які визначають його масштаб і політичну вагу.

Отже, політичний ефект мемів формується на перетині масової реплікації та структурної нерівності доступу до уваги. Це дозволяє розглядати мем не лише як інструмент «знизу», а як компонент багаторівневої системи цифрової влади.

Емпіричний аналіз демонструє глобальний характер цього явища. В Україні в умовах повномасштабного вторгнення

сформувалася унікальна «мемна культура війни». У контексті концепції світової гібридної війни, розробленої В. Горбуліним, цей простір слід розглядати як фронт інформаційного спротиву, що забезпечує стратегічну перевагу через гнучкість та децентралізацію [18]. Це явище варто розглядати як багатофункціональний інструмент психологічної стійкості та засіб гібридної протидії.

Емпіричний аналіз дозволяє виділити три ключові функції, які виконує український мем у політичному вимірі:

1. Функція десакралізації ворога та зовнішньої протидії. Меми використовуються для підриву серйозності та авторитетності супротивника. Феномен NAFO (North Atlantic Fella Organization): Ця децентралізована мережа волонтерів, що використовує аватари собак-шіба-іну, змогла системно «затролітити» російських дипломатів та пропагандистів у соціальних мережах, підриваючи їхній авторитет на міжнародній арені. Цей феномен перетворив пропагандистські наративи РФ на об'єкт глузування, що є формою ідеологічної контратаки.

2. Функція психологічної стабілізації та ідентичності. Меми слугують механізмом перетворення негативних емоцій на конструктивні та об'єднують суспільство.

Лінгвістична перемога («Бавовна»): Створення нових термінів, як «бавовна» (для позначення вибухів на окупованих територіях, замість російського «хлопок»), стало маркером української ідентичності. Цей термін є засобом психологічної саморегуляції, оскільки він дозволяє трансформувати страх на гнів та/або сміх, що є критично важливим для збереження стійкості суспільства.

3. Функція мобілізації ресурсів та економічний актив. Меми перетворюють емоційну залученість на матеріальні активи. Конвертація у фінанси: Зображення пса Патрона чи «Святого Джавеліна» дозволяють не лише

стабілізувати суспільство, але й активно залучати мільйонні пожертви на потреби армії. Як вже було зазначено, мем стає інструментом мобілізації фінансових ресурсів, перетворюючись на економічний актив у гібридній війні.

Цей феномен є яскравим прикладом того, як горизонтальна мережева культура (що живиться мемами) ефективно перемагає ієрархічну державну пропаганду (яка є повільною та негнучкою) [3; 9].

У США ж мемні війни стали маркером політичної поляризації [12]. Наприклад, кампанія Дональда Трампа активно використовувала мем Pepe the Frog (Жабеня Пеппе), який став символом альтернативних правих, тоді як його опоненти створювали відповідні вірусні образи. З іншого боку, адміністрація Джо Байдена успішно перехопила створений ворогами образ «Dark Brandon» (Темний Брендон), трансформувавши його з негативного на символ рішучої влади. Примітивний візуальний контент часто замінює програмні дебати.

У країнах із жорсткою цензурою (Іран, Китай) меми слугують езоповою мовою протесту, дозволяючи обходити алгоритми блокування та координувати опозиційні рухи без такого страху бути спійманим. Дослідниця М. Е. Робертс підкреслює, що в таких умовах меми виконують роль стратегічного відволікання (distraction), дозволяючи обходити алгоритми блокування та координувати опозиційні рухи [15].

Однак вплив мемів не обмежується миттєвою мобілізацією або тактичними ефектами інформаційної протидії. У довгостроковій перспективі меми відіграють значно глибшу роль, беручи участь у формуванні колективної пам'яті, нормалізації досвіду війни та закріпленні певних інтерпретацій подій у суспільній свідомості.

У довготривалій перспективі меми виконують функцію не лише емоційної реакції на події, а й механізму символічної влади, що впливає на процеси закріплення та витіснення колективних уявлень про політичну реальність. Через повторюваність,

вірусність та емоційну простоту меми формують стійкі інтерпретаційні шаблони, які з часом починають сприйматися як «природні» та такі, що не потребують додаткового пояснення.

На відміну від офіційних історичних наративів, мем не прагне до повноти або причинно-наслідкової логіки. Його ефективність ґрунтується на редукції складних політичних процесів до впізнаваних образів, що одразу задають емоційну оцінку події. У термінах фреймінгового аналізу, запропонованого Е. Гофманом, мем функціонує як стабілізатор рамки сприйняття, обмежуючи поле можливих інтерпретацій ще до раціонального осмислення факту [9].

Повторюване використання одних і тих самих мемних образів сприяє формуванню селективної колективної пам'яті, у межах якої певні аспекти подій підкреслюються, тоді як інші - маргіналізуються або витісняються. У цьому сенсі мем не лише фіксує емоційний досвід, а й бере участь у структурному упорядкуванні пам'яті, визначаючи, які елементи конфлікту заслуговують на збереження у публічному просторі.

В умовах війни цей механізм набуває особливої політичної значущості. Мемна репрезентація подій сприяє нормалізації тривалого конфлікту як стану, що інтегрується у повсякденну символічну реальність. Водночас така нормалізація формує стійкі образи ворога, героя та жертви, які з часом можуть перетворюватися на елементи політичної ідентичності. Як зазначає П. Померанцев, у сучасних інформаційних середовищах емоційно привабливі наративи здатні витіснити складні та суперечливі факти, створюючи зручні, але спрощені версії реальності [14].

Таким чином, меми слід розглядати не лише як інструмент короткострокової мобілізації або психологічної адаптації, а як елемент довготривалої символічної політики. Через механізми повторення,

емоційної фіксації та вірусного поширення меми впливають на те, як суспільство пам'ятає політичні події, які інтерпретації вважає домінантними, а які вторинними [1; 12].

Кульмінацією використання мемів є їх інтеграція в інформаційні війни. Мем використовується для дегуманізації супротивника та створення «образу ворога», що не може викликати емпатії. Мемні фабрики та ботоферми генерують потоки контенту (з появою ШІ це стало на багато разів простіше), що створюють альтернативні «кадри реальності», перекриваючи фактологічну інформацію емоційним шумом, а люди, як відомо, значно більш схильні ухвалювати свої рішення та думки, виходячи з емоцій, звичок та власних ідеологічних настанов, радше ніж з раціональних фактів та переконливих аргументів [13; 14]. Це перетворює інформаційний простір на поле битви, де вирішальним чинником дедалі частіше стає не достовірність повідомлення, а його емоційна та вірусна ефективність.

Окрім функції формування колективної пам'яті, меми виконують роль неформального регулятора публічного дискурсу. Через гумор, іронію та колективне висміювання меми встановлюють межі допустимого висловлювання, визначаючи, які позиції сприймаються як соціально прийнятні, а які як маргінальні або неприйнятні. У цьому сенсі мем виступає інструментом м'якої цензури, що не потребує прямого примусу з боку держави чи інституцій.

Механізм дії такої цензури ґрунтується на соціальному тиску та страху символічного виключення. Участь у мемній комунікації передбачає володіння спільним кодом інтерпретації, а відхилення від нього часто карається іронізацією, стигматизацією або публічним осміянням. У результаті індивіди схильні до саморегуляції власних висловлювань, адаптуючи їх до домінантних мемних наративів.

Як зазначає К. Санстейн, у цифрових середовищах формування «інформаційних бульбашок» та ефектів групової поляризації

сприяє радикалізації поглядів і водночас звуженню спектра легітимних позицій [12]. Мем у цьому контексті виконує функцію маркера групової належності: прийняття або відтворення певного мемного образу сигналізує лояльність до спільноти, тоді як відмова від нього може сприйматися як вихід за межі колективної ідентичності.

У політичному вимірі це означає, що меми беруть участь у процесах попереднього відбору позицій ще до етапу раціональної дискусії. Мемна логіка не забороняє альтернативні погляди формально, проте створює умови, за яких їх висловлення стає соціально небажаним. Таким чином, публічний простір регулюється не через інституційні механізми контролю, а через внутрішню дисципліну учасників комунікації.

Окрім регуляції публічного дискурсу, меми відіграють важливу роль у процесах політичної легітимації та делегітимації влади, впливаючи на сприйняття політичних акторів, інституцій і рішень у масовій свідомості.

У сучасному цифровому середовищі меми стають одним із ключових механізмів формування ставлення суспільства до політичної влади. Через гумор, іронію та символічне спрощення меми здатні як підсилювати легітимність політичних акторів, так і підірвати її, не вдаючись до прямих форм критики або аргументованого заперечення. У цьому сенсі мем функціонує як інструмент символічної політики, що впливає на рівень довіри до влади на емоційному рівні.

Легітимаційна функція мемів проявляється у процесі персоніфікації влади та надання їй зрозумілих, емоційно привабливих образів. Мемні репрезентації політичних лідерів або інституцій здатні знижувати дистанцію між владою та громадянами, створюючи ілюзію «близькості» та спільного символічного простору. У цьому контексті гумор виконує роль механізму нормалізації влади, роблячи її менш

загрозливою та більш прийнятною для масового сприйняття [12].

Водночас меми можуть виконувати протилежну функцію - делегітимацію. Через висміювання, гротеск або повторюване знецінення меми підривають авторитет політичних акторів, трансформуючи їх у карикатурні образи, що втрачають символічну вагу. Така делегітимація є особливо ефективною у цифрових середовищах, де повторюваність і вірусність образів сприяють закріпленню негативних асоціацій у колективній свідомості [1].

Політична ефективність мемної делегітимації полягає в тому, що вона діє поза межами раціональної критики. На відміну від аналітичних аргументів, мем не потребує доказів або пояснень: його вплив ґрунтується на впізнаваності та емоційній реакції. У результаті політичний актор може втратити легітимність не через конкретні дії або рішення, а через стабільне закріплення негативного мемного образу.

У контексті інформаційних воєн меми стають важливим інструментом підриву інституційної довіри. Як зазначають П. Сінгер та Е. Брукінг, цифрові платформи створюють умови, за яких символічні атаки на репутацію можуть мати не менший ефект, ніж традиційні форми пропаганди [1]. Мемна делегітимація дозволяє швидко дискредитувати політичні інститути, формуючи уявлення про їхню неефективність, корумпованість або моральну неспроможність.

У демократичних системах цей механізм сприяє зростанню політичного цинізму та зниженню довіри до інституцій загалом. В авторитарних режимах меми, навпаки, можуть виконувати функцію прихованого спротиву, підриваючи символічну монополію влади без відкритої конфронтації. Таким чином, меми адаптуються до різних політичних контекстів, зберігаючи свою здатність впливати на процеси легітимації влади [12; 14].

Отже, меми слід розглядати як важливий елемент сучасної символічної політики, що бере участь у формуванні та руйнуванні легітимності влади. Через механізми гумору,

повторення та емоційного впливу меми здатні змінювати ставлення суспільства до політичних акторів і інституцій, виступаючи ефективним інструментом у боротьбі за контроль над політичним простором.

В умовах інформаційної війни цей ефект посилюється. Мемні наративи, що домінують у цифровому середовищі, здатні витіснити складні або критичні позиції, маркуючи їх як «непатріотичні», «аморальні» або такі, що заслуговують на осміяння. Як наслідок, межі допустимого дискурсу звужуються, а публічна сфера поступово трансформується у простір емоційно уніфікованих реакцій [1; 14].

Отже, меми функціонують не лише як засіб комунікації чи мобілізації, а як інструмент неформального контролю над політичним висловлюванням. Через механізми колективного сміху, іронії та виключення вони забезпечують саморегуляцію публічного простору, впливаючи на структуру політичної дискусії без прямого застосування владного примусу.

Звісно, використання мем технологій несе значні ризики:

Деградація політичного дискурсу. головною системною загрозою є примітивізація політичного дискурсу та підміна раціональних аргументів емоційними тригерами. Меми спрощують складні проблеми до чорно-білих візуальних образів, унеможлиблюючи ґрунтовну, зважену дискусію. Гумор, який ми аналізували як інструмент мобілізації, може також слугувати інструментом нормалізації радикальних ідей, роблячи мову ворожнечі чи агресивні наративи соціально прийнятними. Яскравим прикладом цього є механізм апропріації - процесу, коли нейтральний або ігровий символ насильно запозичується радикальними групами та перетворюється на маркер ненависті. Кейс із жабою Пепа [6; 7] демонструє, як автор символу втрачає над ним контроль, а мем стає інструментом ідеологічного

захоплення (hijacking) публічного простору.

Загроза Штучного Інтелекту та Пост-правда

Еволюція мем-технологій сьогодні нерозривно пов'язана з розвитком Штучного Інтелекту (ШІ), що радикально трансформує масштаби та швидкість інформаційних операцій. Якщо раніше створення якісного візуального контенту чи дезінформації потребувало значних часових та людських ресурсів, то сучасні генеративні моделі дозволяють автоматизувати цей процес, роблячи його масовим та персоніфікованим.

Використання мультимодальних неймереж (як-от Midjourney, Stable Diffusion, DALL-E 3 для генерації зображень або Sora та Runway для відео) надає ворожим акторам можливість за лічені секунди створювати фотореалістичний контент, що імітує реальні події. Технології Deepfake дозволяють фальсифікувати заяви політичних лідерів, інтегруючи їх у мемний простір для дискредитації або маніпуляції громадською думкою [13; 14].

Це формує загрозу існування в стані тотальної постправди - системної кризи довіри, де межа між верифікованим фактом та алгоритмічно згенерованим симулякром остаточно розмивається. Як зазначає Л. Макінтайр, у цій реальності раціональна аргументація програє емоційній ефективності: вірусний ШІ-мем здатний миттєво визначити суспільний порядок денний, ігноруючи будь-які спроби фактологічного спростування [17]. Таким чином, поєднання мем-комунікації та генеративного ШІ стає найпотужнішим інструментом когнітивного впливу, що здатен фрагментувати медіапростір та радикалізувати політичний дискурс на глобальному рівні.

Попри високу ефективність мемів як інструменту політичного впливу, їх використання має чіткі структурні обмеження. Мемна комунікація орієнтована на короткострокову емоційну реакцію та не здатна самотійно забезпечити стійке політичне переконання без підтримки інших форм комунікації. У результаті меми частіше підсилюють уже наявні установки, ніж

формують принципово нові політичні позиції.

Крім того, надмірна мемізація політичного простору сприяє фрагментації дискурсу та втраті складних смислових зв'язків. Як зауважує К. Санстейн, цифрові середовища схильні до спрощення та поляризації, що унеможливорює тривалу раціональну дискусію [12]. Мем, у цьому контексті, підсилює ці тенденції, закріплюючи чорно-білі інтерпретації політичної реальності.

Сучасний етап розвитку цифрових комунікацій (2024–2025 рр.) характеризується переходом від індивідуальної творчості до промислового виробництва контенту за допомогою штучного інтелекту. Це радикально змінює швидкість та масштаб інформаційних операцій.

Яскравим прикладом використання ШІ для стратегічного відволочання (distraction [15]) став кейс із дебатів у США 2024 року, коли мережу заповнили згенеровані образи Дональда Трампа, що рятує тварин. Використання емоційно насичених, «милих» образів дозволило нівелювати критику та переключити увагу аудиторії з політичної суті звинувачень на абсурдний, але віральний візуальний контент [16; 17; 19].

Водночас використання технологій Deepfake для політичної дискредитації, як у випадку з поширенням Ілоном Маском ШІ-пародій на Камалу Харріс, ілюструє остаточно розмивання межі між сатирою та дезінформацією в умовах постправди [17; 20]. Такі меми стають інструментами «неймережевого хаосу», де головною метою є не переконання, а створення токсичного інформаційного шуму [14], що унеможливорює раціональний дискурс.

Таким чином, меми не можуть розглядатися як універсальний або самодостатній інструмент політичної комунікації. Їх ефективність залежить від ширшого інформаційного контексту, рівня довіри до інституцій та здатності

суспільства до критичного осмислення цифрового контенту [14].

Висновки. Проведене дослідження підтверджує, що в сучасну цифрову епоху мем еволюціонував із розважального елементу цифрового фольклору в потужну когнітивну зброю та інструмент стратегічного впливу. Його ефективність базується на синергії технологічних алгоритмів платформ [12], психологічних механізмів групової ідентифікації [11] та високій емоційній віральності [16].

У ході дослідження було визначено, що мем функціонує як динамічний інструмент фреймінгу [9], здатний задавати домінуючі інтерпретації подій ще до етапу їхнього раціонального осмислення. Через гумор та емоційне спрощення складних політичних процесів меми формують стійкі образи, що визначають ставлення суспільства до влади, війни та національної ідентичності. Встановлено, що меметична комунікація здатна виконувати функції мобілізації, делегітимації та неформальної цензури, впливаючи на структуру публічного простору без прямого застосування владного примусу.

Особливого значення меми набувають у контексті гібридних інформаційних воєн. Для України мемна культура стала не лише засобом психологічного спротиву та стабілізації суспільства [18], а й інструментом здобуття міжнародної суб'єктності та залучення економічних ресурсів. Водночас досвід виборчих кампаній у США та криз в авторитарних режимах демонструє, що меми можуть бути використані для радикалізації дискурсу та деградації політичного діалогу.

Розвиток інструментів штучного інтелекту у 2024 – 2025 роках створив умови для масового виробництва фейкових меметичних наративів, що посилює загрозу існування суспільства в стані тотальної постправди [17]. Нейромережевий хаос та алгоритмічні інформаційні каскади підривають основи раціональної дискусії, заміщуючи факти вірусними симулякрами.

Отже, розуміння меметичних механізмів та їхнього впливу на колективну пам'ять є

критично важливим для розуміння трансформації політичної влади. Вивчення цього феномену є необхідною умовою для розбудови національної інформаційної стійкості та захисту демократичних інституцій у сучасному цифровому середовищі.

Список використаної літератури

1. Singer P. W., Brooking E. T. LikeWar: The Weaponization of Social Media. Boston : Houghton Mifflin Harcourt, 2018. 416 p.
2. Shifman L. Memes in a Digital World: Reconciling with a Conceptual Troublemaker. Journal of Computer-Mediated Communication. 2013. Vol. 18, № 3. P. 362–377. DOI: 10.1111/jcc4.12013.
3. Лісничка В. М. Інтернет-мем як інструмент інформаційної війни. Вісник Національного університету оборони України. 2022. № 3 (67). С. 88–94.
4. Як мем «Святий Джавелін» зібрав мільйон доларів для України. Тексти. 2022. URL: <https://texty.org.ua/fragments/107773/yak-k-mem-svyata-dzhavelina-zibrav-miljon-dolariv-dlya-ukrayiny-wp/> (дата звернення: 29.04.2026).
5. Переоцінка «Святого Джавеліна», або як маніпулювати цифрами. Мілітарний. 2023. URL: <https://military.com/uk/blogs/pereotsinka-svyatogo-dzhavelina-abo-yak-manipulyuvaty-tsyframy/> (дата звернення: 29.04.2026).
6. Morris J. Pepe the Frog Creator Kills Off Cartoon Character After It Became a White Nationalist Hate Symbol. Time. 2016. URL: <https://time.com/4530128/pepe-the-frog-creator-hate-symbol/> (дата звернення: 29.04.2026).
7. Meme Creator Kills Off Pepe the Frog. BBC News. 2017. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-39843468> (дата звернення: 29.04.2026).

8. Шевченко С. Постправда як інструмент створення паралельної реальності у школярів в окупації. Альменда. 2023. URL: <https://almenda.org/postpravda-yak-i-u-shkolyariv-v-okupacii/> (дата звернення: 29.04.2026).
9. Goffman E. *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Boston : Northeastern University Press, 1974. 586 p.
10. Lakoff G. *Don't Think of an Elephant! Know Your Values and Frame the Debate*. White River Junction : Chelsea Green Publishing, 2004. 124 p.
11. Tajfel H. *Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology*. Cambridge : University Press, 1981. 412 p.
12. Sunstein C. R. *Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton : Princeton University Press, 2017. 328 p.
13. Jankowicz N. *How to Lose the Information War: Russia, Fake News, and the Future of Conflict*. New Haven. London : Yale University Press, 2020. 280 p.
14. Pomerantsev P. *This Is Not Propaganda: Adventures in the War Against Reality*. London : Faber & Faber, 2019. 256 p.
15. Roberts M. *Censored: Distraction and Diversion Inside China's Great Firewall*. Princeton : University Press, 2018. 328 p.
16. Berger J. *Contagious: Why Things Catch On*. New York : Simon & Schuster, 2013. 256 p.
17. McIntyre L. *Post-Truth*. Cambridge (MA) : MIT Press, 2018. 240 p.
18. Горбулін В. П. Світова гібридна війна: український фронт : монографія. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2017. 496 с.
19. Top 10 Trump 'cats and ducks' memes. *The Express Tribune*. 2024. URL: <https://tribune.com.pk/story/2495080/top-10-trump-cats-and-ducks-memes> (дата звернення: 29.04.2026).
20. Elon Musk under fire for sharing fake AI-generated video of Kamala Harris. *ABC7 News*. 2024. URL: <https://abc7news.com/post/elon-musk-fire-sharing-fake-ai-kamala-harris/15119725/> (дата звернення: 29.04.2026).

Kibalchich Kateryna – student of the Faculty of International Relations, Political Science and Sociology of Odesa I. I. Mechnikov National University

MEME AS A WEAPON: POLITICAL INFLUENCE IN THE DIGITAL AGE

The article examines the role of internet memes in contemporary political communication. It is argued that memes have evolved from purely entertaining content into an important tool for influencing public opinion and political attitudes. Due to their simplicity, emotional appeal, and virality, memes are capable of simplifying complex political processes and shaping perceptions of events and political actors. The paper analyzes the functions of memes in audience mobilization, the construction of political narratives, and their use in information warfare. It is demonstrated that in democratic systems memes facilitate participation and serve as a means of criticizing authorities, while in authoritarian regimes they may function as instruments of propaganda. Particular attention is paid to the risks associated with their use, including the simplification of political discourse and the spread of disinformation. The study concludes that memes have a dual nature as a tool that both expands opportunities for political communication and creates new challenges for democratic processes.

Keywords: *internet memes, political communication, framing, digital politics, information influence, political mobilization, algorithmic mechanisms, mass consciousness*

*Рекомендовано до друку –
проф., д. політ. н.. Коч С.В.*

*Стаття надійшла в редакцію
04.05.2026 р.*